

Zondag 24 augustus 2025

Lezingen: 1 Korinthe 13: 1-13 en Lucas 13: 22-30

Lieve mensen, gemeente van Christus,

Liefde maakt het verschil. Of een taart met liefde gebakken is of in haast, dat zie je en dat proef je. Of iemand vanuit liefde naar je kijkt, of iets van je wil, is een wereld van verschil. Liefde maakt het verschil tussen oorlog en vrede.

Liefde staat tegenwoordig onder druk, en een van de dingen die daar de oorzaak van is, dat is onze haast, onze snelheid. We leven in ongekend snelle tijden. Veel mensen voelen heel goed aan dat het te snel gaat allemaal. Ze merken dat we iets aan het verliezen zijn, iets van waarde. Wat dat is? De Duitse socioloog Hartmut Rosa heeft veel onderzoek gedaan naar de gevolgen van een steeds maar sneller leven... Hij wijst erop, dat haast ons op den duur vervreemdt van onszelf en van elkaar, en van de dichtbijge wereld om ons heen. We zien die niet meer, ze beroert ons niet meer. Volgens Hartmut Rosa leven we te snel om echte aandacht voor elkaar te hebben, of voor de dingen die we doen. 'Met je volle aandacht erbij zijn' lijdt aan ernstige inflatie, net als de liefde.

Jan Mankes. Wat zoveel mensen in zijn werk aanspreekt is, dat er juist diepe aandacht en liefde van uitgaat. Mankes is een ziener van het nabije, en hij is geraakt door wat hij ziet. Hij schildert niet alleen wat hij ziet, maar hij voegt er een dimensie aan toe, die van het geestelijke. Zijn werk zit vol zielenroersel. Het is zo teer en verstilt. Het is haastvrije kunst. Mocht u denken: ja logisch, in die oudere tijden... dan moet je weten dat ook hij in onstuimige tijden leefde. Het was begin vorige eeuw, de tijd van de Eerste Wereldoorlog met alle onzekerheden van dien. Samen met zijn vrouw Anne Zernike, - de eerste vrouwelijke predikant in ons land - was Mankes ervan overtuigd dat geweldloos verzet de beste reactie op de oorlogswoede was. In zijn schilderen vond hij een manier om deze geweldloosheid te uiten, dat was zijn roeping. Zonder zijn ogen te sluiten voor de grote machten en krachten, zocht hij zijn antwoord in zijn manier van schilderen, die leek realistisch maar ontsteeg tegelijk de realiteit. Men noemde het droomgezichten. Ja, maar ook dat vangt het niet, zijn werk is meer dan droom, het is beziel, er schijnt licht vanuit het hart van het geschilderde, of het nou een geit, een portret of een haan is.

Mankes schilderde stillevens. Wie zijn schilderijen ziet en de tijd neemt, kan ervaren dat deze oneindige stilte niet leeg is, maar vol: vol van aandacht, vol van leven. Er is ook geschilderd stilleven dat doods aandoet, maar bij Mankes is dat niet zo, zijn afbeelding leeft en licht op van het doek. Hij laat het licht niet zozeer van buitenaf schijnen op wat hij schildert, maar het licht komt van binnenuit. Mankes vond dat alle leven bezielde was en van het goddelijke doordrongen.

Ik laat een aantal voorbeelden uit zijn werk zien:

De Wyandotte

De geit

De appelbloesem

De lijster op de tak

Anna Zernike, zijn vrouw

De Woudsterweg bij de Knipe

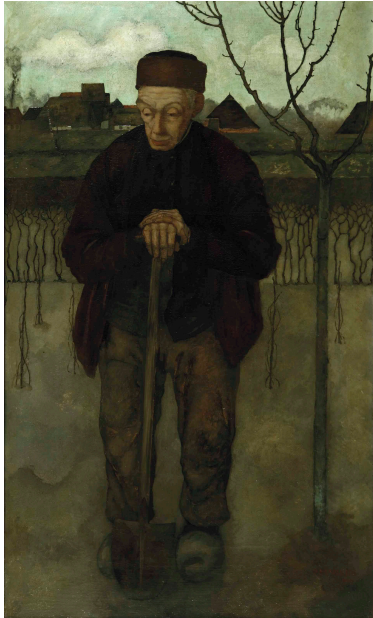
*Sneeuwlandschap
met sloot*

*Uitzicht atelier
te Eerbeek*

Mankes schildert wat hij ziet en tilt het op naar een zielenwereld. Het prachtige van de dieren die Jan Mankes schildert is, dat ze jou van het doek af aankijken.

Jan Mankes hield van Jezus. Hij was geïnspireerd door de Navolging van Christus van Thomas á Kempis en door Tolstoj. Van instituties en dogma's moest hij niet zoveel hebben, maar Jezus was zijn gids om een goede weg te vinden in zijn leven als schilder. Hij leefde volgens de Zaligspreken en zocht naar het geluk vanuit eenvoud, zachtheid, vriendelijkheid en rechtvaardigheid.

Jezus en Mankes, ze stemmen in meer dan een opzicht overeen. Ze hebben oog voor hun omgeving, voor de mensen en de dieren. Jezus ziet de lamme en de blinde, de kinderen ook. Mankes schildert bijvoorbeeld **Douwe de arbeider**, met zijn grote oren en hangende lip. Jezus en Jan, beide kijken ze met de ogen van God, liefdevol naar het leven om hen heen en in zichzelf. Voor Jezus en Mankes is alle leven bezielde leven. Ze zien het heilige erin. En als dingen ontheiligd, kapot, dood of verloren zijn, dan wekt Jezus ze tot leven en schildert Mankes ze zo, dat er weer ziel in komt.

Mankes' kunst is meer dan schilderkunst, het is een oefening in aandacht. In zijn werk wordt het kleine groot en het eenvoudige oneindig. Dat lijkt op de omkering die Jezus vaak aanbrengt in de wereldse orde, zoals ook vanmorgen in Lucas: 'En zie, er zijn laatsten die eersten zullen zijn en eersten die laatsten zullen zijn!'

Jezus en Mankes, beide stierven jong. Ze werden ook bijna even oud, Jezus 33 en Jan stierf op zijn 30^e aan tbc. Mankes leefde van 1889 tot 1920. Het levensverhaal van beide is geladen, beide leefden vanuit een besef van het hogere en heilige.

In tijden van onrust trok Jezus zich met regelmaat terug om te bidden, leefde hij in zijn hart intiem met zijn Vader, en Mankes leefde van binnen met Jezus en schilderde het dichtbij, het gewone, vanuit een heilige eerbied voor het broze, poreuze en schone. Beide kozen niet de weg van strijd. Ze kozen de weg van absolute geweldloosheid. De enige wapens die ze bij zich droegen waren die van de liefde en de toewijding.

Beide leefden in de tijd waarin de geur van eindtijd in de lucht hing. Daar vielen zij niet aan ten prooi, want geestelijk waren ze toegerust met een dimensie die de tijdsgeesten oversteeg. De bron voor die weerbaarheid was de Bijbel, in het bijzonder de Bergrede, én de liefde. En om te weten over wat voor liefde het gaat, leggen we ons oor te luisteren bij Paulus' lofzang op de liefde.

Korinthe 13 is ook een kunstwerk. Met als motief de liefde. Het is wel een bijzondere soort liefde die hier beschreven wordt. Het Griekse woord voor die liefde is *agapè*. Dat is liefde waar trouw en toewijding in zit, liefde die het goede zoekt en daarin blijft geloven, tegen alle berichten van oorlog en honger en nood in. *Agapè*, Paulus somt de ingrediënten van deze liefde op en als je die optelt, dan kom je op in totaal 13 bestanddelen. Daar blijkt het ware kunstwerk uit, uit die de compositie rond het getal 13. Paulus gaat hier als het om de liefde gaat vol op het orgel. Hij weet als geen ander dat als je geen liefde hebt voor elkaar, dat je dan leeft buiten Gods gloria. Omdat hij ooit door de smalle poort is geglipt, zeg maar gerust getrokken, door Jezus, kent hij de waarheid over de liefde die hij bezingt uit eigen ervaring. Liefde in het Hebreeuws, *ahava*, heeft als getalswaarde -u raadt het al - 13, en *ahava* betekent naast 'liefde' ook 'geluk'. Geluk en liefde zijn broer en zus.

Paulus' liefdeslied hoort net als schilders en schilderijen tot een bepaalde stroming van teksten. De moeilijke naam voor die stroming luidt 'eschatologie'. Dat betekent zoveel als 'wat over de laatste dingen gaat'. 'Wat er uiteindelijk toe doet'. Dan gaat het over zaken als eindtijd, oordeel, hemel en hel, opstanding. Wij hebben dat in onze traditie heel lang voor het leven hierna geparkeerd, maar het gaat ten diepste over het leven hier en nu. Wat er uiteindelijk, als het over de laatste dingen gaat, in ons leven hier en nu toe doet. Als je ziek bent, als je iemand verliest, als een relatie breekt, als je stervende bent, of juist als je wonderbaarlijk gelukkig bent, dan zie je dit vaak helderder dan in het gewone leven. Je komt op een laag waarop je beseft: "Ja, hier gaat het uiteindelijk om, dit doet ertoe." En Paulus weet, dan sta je op de drempel van de liefde, of, zo leert Jezus, je onrecht houdt de deur dicht naar dat geluk dat de liefde schenkt.

Ja de deur in een mens naar die liefde kan dicht zijn, als onrecht je leven beheerst. Hoe kom je toch door die deur? Dat vraagt strijd en loslaten, overgaven en durf om het te wagen met de liefde.

Uiteindelijk kom je door die deur als je in die liefde bent en die liefde in jou. Wat je dan ervaart, daar zijn bijna geen woorden voor. Je verkeert in diepe aandacht en kalme liefde, er straalt een lichte glans van je gezicht. Zoals Mankes het schilderde, in zijn stilleven in het bijzonder, bijvoorbeeld in zijn Lelies omgeven door schemer.

Schemer, het moment waarop de dag de ogen sluit, eerst beloken en dan helemaal. Mankes sprak van avonden die 'niets dan innigheid zijn'. Mankes hield van schemer. Hij was zelf een nachtvlinder, een kerkuil die in de schemer uitvliegt... ontwaakt, over het leven zweeft.

Zo is ook de beweging van de naar binnen kerende, biddende mens die de ogen sluit. Bij Mankes vloeien schilderen en bidden als bij icoonschilders in elkaar over. Ze worden één. En zie: pure liefde.

Als wij soms een zweem van die liefde ervaren, of eerder nog, ontvangen, dan lijkt ons hart op de stilleven van Mankes, op De lelie of De appelbloesem, of op de ***Jasmijn in het glas***. In het verborgene van ons binnenste wacht het licht van belangeloze liefde op ons, licht in donker, sterker dan oorlog en geweld. 'De liefde Gods, welke,' aldus Mankes, 'toch het einddoel is.'
Amen